

Leder: Vi har mistet den nye verdensorden

Af **Per Carlsen**

I efteråret fejrer vi med rette 30-året for murens fald og det, vi kaldte skabelsen af en ny verdensorden. I tider med Brexit og Trump, trusler fra Putin og Erdogan samt den kinesiske fremmarch er det interessant at se på, hvad der skete den gang.

Jeg begyndte med at kigge i de gamle *Udenrigs*. Helt forståeligt skulle man vente til nummer 4, 1990 for at finde det første bud på, hvilke forandringer der ventede. Det kom til gengæld fra redaktøren, Tøger Seidenfaden, under titlen: ”Det nye Europas arkitektur”. I bagklogskabens klare lys må man sige, at Seidenfaden havde fanget mange af de dilemmaer, vi har været igennem.

Han beskriver, at de revolutionære opbrud, der har ophævet Europas deling, er skabt af de enkelte lande, ikke ved påvirkning udefra, og at diplomaterne og statsmændene er travlt beskæftiget med at ratificere konsekven-

serne. Han skriver også, at det vækker forhåbninger om en ny international orden, der kan bygge videre på det nye værdifællesskab.

Seidenfadens første diskussion drejer sig om, hvorvidt CSCE – nu OSCE – eller NATO skal være Europas fremtidige sikkerhedsorganisation, og han fastslår, at dels er NATO meget populær i Østeuropa, og dels er det måden at fastholde det amerikanske engagement i Europa.

At skabe et alliancesystem, der lukker Sovjetunionen/Rusland ude, kan kun være den næstbedste løsning, skriver han. At efterlade Øst- og Centraleuropa som et mellemområde uden klare sikkerhedsgarantier, ville imidlertid også være destabiliserende.

I samme nummer af *Udenrigs* anmelder professor Bent Jensen et papir fra sikkerheds- og nedrustningsudvalget om den europæiske sikkerhedsordning. Han spørger: ”Hvad vil ”Europa” stille

Per Carlsen (f. 1948) er tidligere diplomat og dansk ambassadør til Litauen, Rusland og Letland. Han er uddannet cand.mag. i historie og russisk og har været en nøgleperson i det dansk-russiske samarbejde gennem de seneste tre årtier. Han var den første direktør for Dansk Institut for Internationale Studier. I dag er Per Carlsen seniorrådgiver i Det Udenrigspolitiske Selskab samt formand for bestyrelsen for det Hviderussiske Universitet i Vilnius.

"Hvad vil "Europa" stille op med de baltiske lande, når de banker på - og beder om at komme ind? Hvad med Ukraine og Moldova?"

op med de baltiske lande, når de banker på - og beder om at komme ind? Hvad med Ukraine og Moldova?"

Og ikke mindst: "Hvad vil man sige til et nyfødt Rusland, frigjort fra imperiebyrden, overgået til markedsøkonomi og med et demokratisk politisk system?"

Bent Jensen slutter: "Udviklingen i Rusland i de kommende år bliver afgørende. Og vi må - også i egen interesse - være rede til at ændre vort syn på og opfattelse af Rusland i takt med landets (forhåbentlig) fortsatte udvikling hen i mod demokrati og retsstat."

Og hvad var det så, vi - Vesten - gjorde ved NATO-udvidelsen? Først fremlagde vi forslaget om Partnerskab for Fred, der lod alle lande, der ønskede det, komme tættere på NATO, træne sammen og gennem Det Nordatlantiske Partnerskabsråd (NACC) deltage i politiske drøftelser. Her viste det sig hurtigt, at de central- og østeuropæiske lande ønskede at bruge værktøjerne på at komme tæt på NATO for at søge medlemskab. Neutrale lande som Sverige og Finland ville være med, men søgte ikke medlemskab. Omvendt meldte Rusland hurtigt ud, at de stod et andet sted og ikke ønskede at antage NATO-normer. Derfor oprettede vi NATO-Rusland Rådet for at holde Rusland informeret om udviklingen. I samme stil var de transatlantiske partnere inklusive i nærområdet. Da Hans Hækkerup i 1993 tog initiativ til forsvarssamarbejde i Østerområdet, blev alle inviteret, inklusive

den russiske forsvarsminister Pavel Gratjev. Medens Estland, Letland og Litauen udnyttede samarbejdet til oprettelse af Den Baltiske

Fredsbevarende Brigade (BALTBAT) samt et flådesamarbejde (BALTRON) og flyovervågningssamarbejde (BALNET), og polakkerne udnyttede det til oprettelsen af det dansk-tysk-polske korps, valgte russerne kun at bruge samarbejdet til at holde sig orienteret om NATOs samarbejde med balterne.

Mange med historiker Poul Villaurme i spidsen har i de senere år ment, at udviklingen gik for hurtigt, og at vi gik for langt med inddragelsen af de baltiske stater i EU og NATO. Selv mener jeg, at det var godt, den kom i tide, da vi ellers ikke havde fået de baltiske stater med. Så ville de nu sikkert have befundet sig i samme situation som Georgien og Ukraine. Man kunne i virkeligheden vende argumentationen rundt og spørge, om vi i virkeligheden ikke skulle have lukket Ukraine, Georgien og Moldova ind dengang, i stedet for den forsigtige naboskabspolitik, som ikke har lykket med at holde Rusland på afstand. Man kan hævde, at vi ville have undgået Georgienkrigen, Krim-annexionen og indblandingen i Østukraine. Og måske endnu vigtigere: Rusland havde kunnet koncentrere sig om sine reelle problemer såsom reform af økonomien frem for at opbygge forsvaret igen og opfinde fjendebilleder.

Og her kommer jeg til, hvad der efter min mening er den virkelige grund til, at vi ikke lykkedes med at få Rusland med: Den økonomiske omvæltning efter Sovjetunionens sammenbrud har

betydet langt mere for udviklingen i Rusland end sikkerhedspolitiske samarbejder. Koncentration af rigdom hos nogle få oligarker, korruptionen, flugt af kapital til udlandet, manglende investeringer på grund af forholdene, herunder ødelæggelse af det spirende bureaukrati, manglen på pressefrihed og undergravelse af retssikkerheden. Dén udvikling var i fuld gang og nok allerede irreversibel, da NATO-udvidelsen kom, og blev udnyttet til at styrke etableringen af det autoritære regime. Hvis Rusland havde reformeret de store statslige virksomheder i stedet for at forære de fleste af dem væk, var det måske gået anderledes med befolkningens levevilkår og demokratiet – og med Ruslands syn på sine naboer og NATO, men det er selvsagt ikke givet. Det virker helt skævt at præsentere NATO-udvidelsen som noget, der selvstændigt har skubbet Rusland i den forkerte retning. Den har derimod skabt stabilitet og sikkerhed i Øst- og Centraleuropa.

Det glæder mig, at Karsten Fledelius er enig med mig, når han i Den Danske Helsinki-Komités tidsskrift nummer 2 i år skriver: ”Demokratiet havde haft langt bedre udviklingsbetingelser i Rusland, hvis det sociale sikkerhedsnet ikke var blevet ødelagt af den neoliberale chokterapi i 1990’erne. Og vi må tage os i agt for vores dårlige eksempler og utilstrækkelige kontrol med banker og embedsmænd. Vi leverer jo selv meget af krudtet til de russiske mediekationer.”

I et DIIS-brief ultimo august foreslog Jens Ringsmose og Sten Rynning, at Danmark tog initiativ i NATO til udarbejdelsen af en fælles ruslandspolitik. Det er en glimrende idé. Vi har i

de sidste år talt om mulighederne for dialog med Rusland. Det har af mange grunde været vanskeligt, men hvis vi gjorde det sammen, ville vi for det første få gang i den politiske del af NATO. Dernæst kunne vi se, om man vil kunne involvere Rusland i et fælles projekt. Det vil ikke være nemt, men det vil være godt at prøve, også for NATOs interne sammenhængskraft.

Mest alvorligt er det efter min mening, at vi har mistet den ny verdensorden byggende på de fælles værdier, som Tøger Seidenfaden og mange andre talte om. Vi har nu et Kina og Rusland i spidsen for flere andre, der udfordrer den vestlige verdensorden, som er ved at gå op i limningen, fordi præsident Donald Trump har undergravet den. Ved sin undsigelse af den internationale klimaaftale, opsigelsen af atomaftalen med Iran og sin ensidige militære støtte i Mellemøsten til Israel og Saudi Arabien har han undsagt vore værdier og det internationale system. Hugo Gaarden har for nylig skrevet en glimrende bog, *Europæisk renæssance*, hvor han (ud over at beskrive udviklingen i Kina og Afrika, som han ved meget om) foreslår et nyt internationalt system. Han mener, at vi skal nedsætte en gruppe af politikere og eksperter fra hele verden, som over et par år udarbejder forslag til en ny verdensorden. Jeg ville ønske, det var en mulighed, men får unægtelig mine tvivl, når jeg ser, at Rusland netop har vedtaget en lov, der skal forhindre videnskabeligt samarbejde på tværs af grænser. Noget må der gøres – hvem har idéer?

○○○